

Dickstein Forum

W dniach 19–21 września 2019 r. w Krakowie, w siedzibie szacownej Polskiej Akademii Umiejętności odbyła się międzynarodowa konferencja pod nazwą „Dickstein Forum” (DF). Poprzedziły ją trzy konferencje organizowane w Krakowie: w 2013 r. „Perception of Sciences in Central and Eastern Europe in the period 1850–1920” (Colegium Novum UJ, Politechnika Krakowska), w 2015 r. „Exact sciences and mathematics in Central-Eastern Europe from the mid-XIX century till WW II” (PAU), w 2017 r. „Development of mathematics and related sciences in Central-Eastern Europe in the 20th century” (PAU). Po dłuższym namyśle Rady Naukowej Konferencji postanowiono podtrzymać taki cykl spotkań co dwa lata i nadać mu wspólną nazwę. Tematyka cyklu DF jest związana z analizą wszechstronnych działań jego patrona Samuela Dicksteina (1851–1939) – „nieformalnego ministra oświaty” swoich czasów. Był on absolwentem Szkoły Głównej (1866–1869), a po jej zamknięciu przez władze carskie uzyskał stopień magistra w Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim w 1870 r. W 1888 r. przyjął zaproszenie W. Natansona do współredagowania „Prac Matematyczno-Fizycznych”, czasopisma matematycznego i fizycznego o charakterze międzynarodowym. W 1897 r. stworzył nowe czasopismo „Wiadomości Matematyczne” i wydawał je z własnych funduszy. Od 1894 r. wspólnie z A. Czajewiczem kierował wydawnictwem „Biblioteka Matematyczno-Fizyczna” i jego kontynuacją pod nazwą „Dzieła i Rozprawy Matematyczne”. Był autorem monografii *Hoene-Wroński. Jego życie i dzieło* (Kraków 1896). Od 1919 r. był profesorem honorowym matematyki i historii nauki Uniwersytetu Warszawskiego. Wykładał do chwili pojawienia się bojówek endeckich w 1937 r. na jego wykładzie. Również z jego inicjatywy ukazywała się w Polsce seria wydawnicza pt. *Fontes et Commentationes Historiam Scholarum Superiorum in Polonia Illustrantes* (ukazało się 6 monografii w 12 tomach latach 1899–1912). Był członkiem wielu towarzystw naukowych zagranicznych i krajowych, a także wiceprezesem Międzynarodowej Akademii Historii Nauk Ścisłych, od 1893 r. członkiem korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie. Swoją bibliotekę matematyczną i z historii nauki, liczącą 10 tysięcy tomów, ofiarował Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu (stanowi ona dzisiaj część zbiorów bibliotecznych Instytutu Matematycznego PAN). Wymienione tutaj zostały tylko niektóre z efektów jego wszechstronnej działalności¹.

Główni organizatorami DF były Komisja Historii Nauki PAU, której przewodniczył prof. Michał Kokowski, i Międzynarodowa Akademia Historii Nauki (*International Academy of the History of Science*), której przewodniczył prof. Sergei S. Demidov. Międzynarodową

1 Więcej zob.: S. Domoradzki, *Dickstein Samuel*, [w:] *Słownik polskich odkrywców, wynalazców oraz pionierów nauk matematyczno-przyrodniczych i techniki*, red. B. Orłowski, t. 1, Warszawa 2015, s. 324–326.

Radą Naukową DF kierował prof. Roman Duda; Komitetem Naukowo-Organizacyjnym – prof. Stanisław Domoradzki, sekretarz Komisji Historii Nauki PAU, wraz z dr Małgorzatą Stawiską, reprezentującą American Mathematical Society (USA), i dr Katarzyną Garwol z Wydziału Socjologicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego. Nieocenione wsparcie organizatorzy otrzymali od kierownik Kancelarii PAU, pani Katarzyny Dziegło.

Współorganizatorami DF były następujące instytucje: Wydział Mechaniki i Matematyki Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie (Механіко-математичний факультет, Львівський національний університет імені Івана Франка); Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN w Warszawie; Instytut Matematyki Stosowanej, Wydział Nauk o Transporcie, Czeski Uniwersytet Techniczny w Pradze (Ústav aplikované matematiky, Fakulta dopravní, České vysoké učení technické v Praze); Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Rzeszowskiego; Polskie Towarzystwo Matematyczne – Oddział Krakowski. Konferencja otrzymała wsparcie Urzędu Miasta Krakowa, za co w imieniu organizatorów wyrażam wdzięczność.

W trakcie DF zaprezentowano 16 referatów i 9 posterów. Z okolicznościowym plakatem i programem DF można zapoznać się na stronie internetowej PAU².

Autorzy posterów otrzymali możliwość wypowiedzenia się podczas plenarnego posiedzenia DF. Większość referatów spotkała się z ożywioną dyskusją. Uczestnicy DF mogli się zapoznać się m.in. z protokołami egzaminu magisterskiego I. Domeyki z Archiwum Uniwersytetu w Wilnie. D. Ciesielska przedstawiła sylwetki stypendystów Akademii Umiejętności i Uniwersytetu Jagiellońskiego z Getyngi z lat 1891–1914 wraz z nieznanymi dotąd dokumentami ważnymi w kontekście rozwoju matematyki w Polsce po I wojnie światowej. Stypendyści uczestniczyli w wykładach prowadzonych przez wybitnych matematyków niemieckich: F. Kleina, D. Hilberta, H. Schwarza, H. Minkowskiego, E. Landaua i C. Runge'a. J. Zwierzyńska (we współpracy z D. Ciesielską) zaprezentowała listę doktoratów z Getyngi polskich matematyków i specjalistów dziedzin pokrewnych z przełomu XIX i XX w. Interującym w kontekście rozwoju matematyki w Europie Środkowo-Wschodniej był referat A. Slavíka (Praga) o węgierskim matematyku D. Königu (1884–1944), który jest znany z przełomowego wkładu w teorię grafów. Konstrukcja grafu Königa była motywowana przez problemy innych dyscyplin matematycznych, takich jak: teoria zbiorów, algebra liniowa i... matematyka rekreacyjna. Dodajmy, że referaty J. Woleńskiego (Kraków), W. Wójcika (Częstochowa), J. Banionisa (Wilno) dotyczyły bezpośrednio twórczości Dicksteina. K. Idziak (Kraków) przedstawiła sylwetkę sekretarza Dicksteina Zygmunta Kobrzyńskiego i niektóre z jego dokonań. Pozostałe wystąpienia nawiązywały do wszechstronnej działalności Dicksteina. T. Banach, O. Hryniv i Ya. Prytula ze Lwowa przedstawili ilustrowany ciekawymi dokumentami referat o działalności Seminarium Matematycznego na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1894–1918. Podkreślili działalność matematyków ukraińskich. Nie sposób w tym krótkim sprawozdaniu odnieść się do wszystkich referatów. Pamiętać trzeba, że Dickstein przyczynił się do stworzenia warunków rozwoju późniejszej polskiej szkoły matematycznej rozumianej przeze mnie szerzej – we wszystkich ośrodkach matematycznych w odrodzonej Polsce po 1918 r.: we Lwowie, Krakowie, Poznaniu, Warszawie i Wilnie. PTM w 1937 r. zorganizowało jubileusz 65-lecia działalności

2 pau.krakow.pl/index.php/pl/aktualnosci-2/1557-dickstein-forum [dostęp 18.01.2020].

naukowej Dicksteina, a w 1978 r. ustanowiło nagrodę jego imienia, niezwykle cenioną przez laureatów.

W konferencji wzięli udział matematycy, historycy matematyki, fizyki i astronomii, filozofii i pedagogiki z Polski, Czech, Grecji, Litwy, Ukrainy Rosji i USA. W ramach konferencji miały miejsce trzy wystawy: *Matematyka w Obiektywie* (M. Makiewicz, APS Warszawa), *Założyciele Towarzystwa Matematycznego w Krakowie i działalność PTM do 1936 r.* (S. Domoradzki, OK PTM) i *Obrazy z historii polskiej nauki. Matematycy, fizycy i astronomowie na uniwersytecie w Getyndze (1895–1933)* (D. Ciesielska (Warszawa), L. Maligranda (Luleå, Szwecja) i J. Zwierzyńska (Warszawa)). Wystawy, z których dwie ostatnie prezentowane były podczas Zjazdu PTM, cieszyły się dużym zainteresowaniem, a autorzy wystaw byli obecni na konferencji. Większość uczestników w ramach spacerów po Krakowie zobaczyła słynną dzisiaj ławeczkę z S. Banachem i O. Nikodymem na Planatch pod Wawelem i podziwiała piękno architektury miasta. Część uczestników odwiedziła także inne wystawy, które były przygotowane na jubileuszowy Zjazd PTM w Krakowie (2–7 września 2019 r.)³.

Zgodnie z życzeniem uczestników DF planowana jest II edycja konferencji w 2021 r.

Stanisław Domoradzki
Sekretarz Komisji Historii Nauki PAU
Uniwersytet Rzeszowski
ORCID 0000-0002-6511-0812

3 Więcej zob. 100latptm.matinf.uj.edu.pl [dostęp 18.01.2020] [zob. także: D. Ciesielska, *Sprawozdanie z „Jubileuszowego Zjazdu Matematyków Polskich w stulecie PTM”*. Kraków, 3–7 września 2019 r., „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” t. 64, 2019, nr 4, s. 222–226 – przyp. red.].

Sprawozdanie z XXV Zjazdu Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych. Poznań, 10-11 października 2019 r.

14 kwietnia 1924 r., wobec ukazania się periodyku „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” i perspektywy zwołania pierwszego w odrodzonej Polsce Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich, w prywatnym mieszkaniu prof. Dowmonta Franciszka Giedroycia doszło do niezwykłego zebrania wybitnych polskich historyków medycyny, m.in. prof. Adama Wrzoska, prof. Stanisława Trzebińskiego, doc. Henryka Nusbauma i prof. honorowego UW Józefa Bielińskiego. W wyniku obrad, uznanych następnie za pierwszy Zjazd Polskich Historyków Medycyny, zdecydowano o organizacji kolejnego sympozjum oraz o utworzeniu Towarzystwa Miłośników Historii Medycyny z siedzibą w Poznaniu i oddziałami we wszystkich ówczesnych miastach uniwersyteckich. Tradycję zjazdów historyków medycyny od 1985 r. kontynuowało Polskie Towarzystwo Historii Medycyny i Farmacji.

Od 2007 r., kiedy odbył się XXI Zjazd we Wrocławiu, spotkania naukowe odbywają się cyklicznie co 3 lata. Ostatni, jubileuszowy, XXV Zjazd Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych (spadkobiercy Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji) miał miejsce w Poznaniu w dniach 10–11 października 2019 r. Sympozjum zorganizowało Towarzystwo oraz Katedra i Zakład Historii i Filozofii Medycyny Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Stolica Wielkopolski już po raz siódmy gościła badaczy dziejów medycyny i nauk pokrewnych (poprzednio w latach 1926, 1933, 1967, 2000, 2003 i 2016). Konferencja odbyła się pod honorowym patronatem JM Rektora UMP prof. Andrzeja Tykarskiego.

Otwarcie Zjazdu odbyło się w Auli Centrum Kongresowo-Dydaktycznego UMP. W pierwszym wystąpieniu prof. Anita Magowska, prezes Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych oraz kierownik Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Nauk Medycznych UMP, przywitała gości oraz uczestników Zjazdu i zaprosiła do wysłuchania krótkiego koncertu muzyki klasycznej. Młodzi artyści z Poznańskiej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej II Stopnia im. Mieczysława Karłowicza pod opieką dyrektora Moniki Kusz zaprezentowali utwory *Eine kleine Nachtmusik* W.A. Mozarta oraz *Por una cabeza* Carlosa Gardela. Niezwykle ciekawe i wielowymiarowe podejście do zagadnień medycznych przedstawili wykładowcy plenarni. Jako pierwszy na mównicę wyszedł prof. Jan Barciszewski (PAN, Centrum Nanobiomedyczne UAM), który w swoim wystąpieniu *Początki molekularnych nauk o życiu* przedstawił historię badań nad kwasami nukleinowymi. Wykład uatrakcyjniał kilkumetrowy, trójwymiarowy model, wiernie oddający cząsteczkę DNA. Następnie głos zabrał prof. Grzegorz Raubo (Instytut Filologii Polskiej UAM), wygłaszając bogato ilustrowaną prelekcję *Literatura dawna w kontekstach historii medycyny*. Cenny punkt widzenia muzykologa i kompozytora na

cierpienie ludzkie ukazała prof. dr hab. Katarzyna Taborowska-Kaszuba (Instytut Kompozycji i Teorii Muzyki AMuz) w wykładzie *Choroba jako inspiracja muzyki*. Podczas wystąpienia prof. Taborowska-Kaszuba odtworzyła fragmenty kilku utworów skomponowanych przez muzyków zmagających się z problemami zdrowotnymi.

Po przerwie obiadowej rozpoczęto obrady w ramach dwóch paralelnych sesji naukowych: „W kręgu medycyny społecznej” i „Medycyna w okresie przedklinicznym”. Ważny punkt pierwszego dnia sympozjum stanowiło walne zebranie uczestników Zjazdu, na którym odbył się panel dyskusyjny dotyczący teraźniejszości i przyszłości historii medycyny w Polsce. Wszyscy zgromadzeni zgodnie stwierdzili, że obecnie największym problemem środowiska jest brak polskiego czasopisma historyczno-medycznego na punktowanej liście MNiSW po reformie szkolnictwa wyższego, znanej powszechnie jako *konstytucja dla nauki*. Sytuacja ta jest szczególnie niebezpieczna dla akademickich jednostek naukowo-dydaktycznych, które zobowiązane są do publikacji wyników prowadzonych badań. Podczas dyskusji zdecydowano, że oficjalnym organem prasowym Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych zostanie „Medycyna Nowożytna. Studia nad Kulturą Medyczną”, czasopismo ukazujące się od 1999 r. Ponadto postanowiono podjąć starania o przywrócenie „Medycyny Nowożytnej” oraz „Acta Medicorum Polonorum” na listę czasopism punktowanych. Ważną kwestią pozostawała także kwestia wyboru organizatora kolejnej konferencji. Prof. Bożena Płonka-Syroka (UMWr) zaproponowała kandydaturę dr Wojciecha Ślusarczyka. Nominacja została przyjęta. Gospodarzem XXVI Zjazdu Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych w 2022 r. będzie Zakład Historii Medycyny i Pielęgniarstwa Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy.

Podczas drugiego dnia sympozjum obrady kontynuowano równocześnie na dwóch salach wykładowych. Odbyły się sesje naukowe „Lekarskie teorie i praktyka” oraz „Z dziejów pielęgniarstwa i geriatrii”, a następnie „Los lekarzy polskich w XX wieku” oraz „Wybrane zagadnienia historii farmacji i medycyny”. W przerwie uczestnicy Zjazdu mieli możliwość zwiedzenia Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu oraz wystawy starodruków medycznych w Dziale Zbiorów Specjalnych UMP. Dwie ostatnie sesje skupiały się wokół tematów związanych z „Dziejami opieki medycznej nad nowym życiem” oraz „Dziedzictwem dawnej medycyny”.

W ramach XXV Zjazdu Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych wygłoszono 44 referaty. Do Poznania przyjechali przedstawiciele niemal wszystkich ośrodków akademickich historii medycyny w Polsce. Cieszyć może coraz większy udział historyków oraz przedstawicieli innych dziedzin, niezwiązanych bezpośrednio z medycyną, których metodologia badań sprzyja rozwojowi klasycznej historii medycyny. W konferencji uczestniczyli także lekarze-praktycy. Niepokojący wydaje się natomiast coraz mniejszy udział historyków farmacji. W tym roku wygłoszono zaledwie pięć referatów związanych *stricto* z tą dyscypliną naukową. Sukcesem jest natomiast próba konsolidacji środowiska w ramach Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych, co wyraziło się chociażby poprzez przyjęcie 19 nowych członków.

Piotr Skalski

Katedra i Zakład Historii i Filozofii Nauk Medycznych
Uniwersytet Medyczny w Poznaniu
ORCID 0000-0001-5729-8424

Międzynarodowa Konferencja „Model Rome – International Capital Cities of Science and Arts in the 20th Century”. Rzym, 22–24 października 2019 r.

W XIX w. Rzym stał się jedynym w swoim rodzaju międzynarodowym centrum badań humanistycznych, przede wszystkim historycznych, klasycznych oraz z zakresu historii sztuki. W tym czasie zaczęły coraz liczniej powstawać instytucje umożliwiające uczonym i artystom dostęp do historycznego i kulturalnego dziedzictwa Wiecznego Miasta: archiwa, biblioteki i muzea. Przybywający z całej Europy uczeni i artyści dążyli także do utworzenia własnych, narodowych ośrodków, które z jednej strony miały łączyć z życiem naukowym i artystycznym poszczególnych państw, a z drugiej strony tworzyć w Rzymie międzynarodową, intelektualną wspólnotę uczonych i artystów, umożliwiającą współpracę i wymianę idei.

Już w XX w. narodowe instytuty poszczególnych państw połączyły się w Unione degli Istituti di Archeologia, Storia e Storia dell'Arte in Roma (w jej skład obecnie wchodzi 25 narodowych instytutów). To właśnie ta instytucja, a dokładniej Niemiecki Instytut Historyczny, Niemiecki Instytut Archeologiczny oraz Instytut Fiński były głównymi organizatorami konferencji.

Konferencja miała odpowiedzieć na pytanie, czy rzymski model współpracy intelektualnej i artystycznej może obecnie stanowić wzór dla innych światowych centrów kultury i nauki. Szczególną uwagę zwrócono na dotychczasową interdyscyplinarną współpracę, a z drugiej strony na rywalizację pomiędzy poszczególnymi nacjami i ich instytutami. Dużo uwagi poświęcono także wybitnym postaciom tej współpracy i rywalizacji.

Uroczyste otwarcie konferencji miało miejsce w pięknej, wspaniale położonej nad Rzymem, XVI-wiecznej Villa Lante. Wykład inauguracyjny wygłosił prof. Corey Brennan z USA. Głos zabrali także: dyrektor Instytutu Fińskiego – prof. Arja Karivieri, dyrektor Niemieckiego Instytutu Historycznego – prof. Martin Baumeister oraz dyrektor Niemieckiego Instytutu Archeologicznego – prof. Ortwin Dally. Drugiego dnia obrady przeniosły się do Niemieckiego Instytutu Historycznego, a trzeciego dnia miały miejsce w Niemieckim Instytucie Archeologicznym.

Konferencję podzielono na pięć sesji zatytułowanych: „Rome as Place of International Exchange”; „Internationalization of Humanities between Competition and Conflict: Agents, Networks and Transfers”; „Research and Cultural Activities Abroad and the Challenges of Politics”; „The Attractiveness of Metropolises as Places of International Culture and Research Institutions: Expectations, Resources, Programs” oraz „National Agents Abroad”. W ramach tak zakreślonej problematyki referaty wygłosiło ponad 20 uczestników, reprezentujących instytucje naukowe z kilkunastu krajów. Piszący te słowa mówił o polskim

Ryc. 1. Uroczyste otwarcie konferencji w Villa Lante. Przemawia dyrektor Niemieckiego Instytutu Historycznego w Rzymie, prof. Martin Baumeister.

Ryc. 2. Obrady w Niemieckim Instytucie Archeologicznym w Rzymie. Przemawia jego dyrektor, prof. Ortwin Dally

ośrodka naukowym w Wiecznym Mieście – Stacji Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności, której kontynuacją jest obecna Stacja Naukowa PAN. Referat dotyczył głównie okresu międzywojnia, a zwłaszcza postaci założyciela i dyrektora Stacji, Józefa Michałowskiego.

Na zakończenie konferencji zorganizowano tzw. „okrągły stół”, przy którym zastanawiano się nad wyzwaniami i perspektywami dla Rzymu jako centrum międzynarodowej nauki i kultury w XXI w.

Jan Piskurewicz

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

ORCID 0000-0002-6891-8593